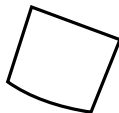
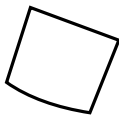
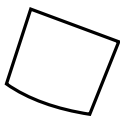
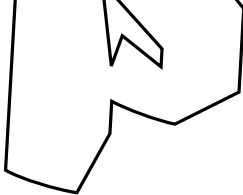

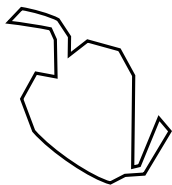
HOST

**Vyhnání
Gerty
Schnirch**

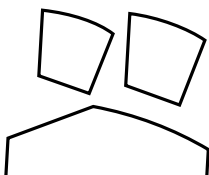
KATEŘINA
TUČKOVÁ

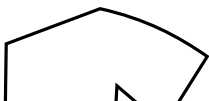
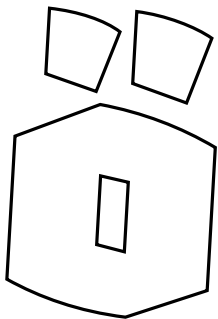

Uyhnání Gerty Schnirch
Brno 2011

HOST

**Vyhnání
Gerty
Schnirch**

KATEŘINA
TUČKOVÁ

2

Děkuji pamětníkům pochodu za otevřenost, s níž se mnou hovořili, děkuji také autorům, jejichž odborné texty a badatelské závěry mi posloužily k dokreslení děje, zejména historikům Janu Perničkovi a Davidu Kovaříkovi, jemuž vděčím především za podnět k napsání knihy i za těch třicet nočních kilometrů, které se mnou k uctění památky obětí transportu ušel.

© Kateřina Tučková, 2009

© Host — vydavatelství, s. r. o.,
2009, 2011 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-7294-418-7

Román

PROLOG

Hrubá silnice se v kraji drolí do příkopu. Tráva prorůstá štěrkem, přes kameny nadskakují kola dětského kočáru. Levá noha jí před chvílí sjela po kluzkém štěrku, kotník tupě bolí, zřejmě si natáhla šlachu, snaží se na chodidlo nepřenášet plnou váhu. Už několik hodin jdou pomalu, jen se plouží, s kočáry těsně u sebe, čas od času se podpírají, střídají se v tlačení. Na cestu už dlouho není pořádně vidět. Jen chvílemi k nim dosáhne světlo z baterek nebo reflektorů nákladních aut, ale to se ještě těsněji přitisknou, zrychlí krok a kabátem přehozeným přes kočár zavalí děti.

Nedokáže přesně odhadnout, jak dlouho už jdou. Jako by jejich cesta trvala věky. Přitom se ještě ani nerozvedlo, takže to nemůže být víc než několik hodin. Je unavená a její spolence také. Má zkusit zastavit se a odpočinout si?

Několikrát procházely kolem lidí sedících na zemi nebo na kufry, se kterým se vláčeli. Několikrát také viděly, jak k takovým přiběhl mladík a rozbil jim hlavu pažbou pušky. Měla strach se zastavit. I přes bolest v tříselech a v levé noze se nutila k dalším krokům.

Dívka vedle ní šeptala o žízni.

Gerta nic neřekla. Měla vodu schovanou pro sebe a pro dítě, nemohla nabízet, když nevěděla, co ji ještě čeká. I ona měla žízeň, ale mlčela a dál se sunula krok za krokem, bůh ví kam.

Bůh? Tomu přestala důvěřovat už dávno. Dřív se k němu modlila, prosila jej, aby jí pomohl, aby něco udělal. Cokoliv, co změní její život. Pak pochopila, že Bůh to za ni neudělá. Ale už bylo pozdě.

Od té doby se nemodlila a na Boha už nemyslela. Chtěla si vystačit sama, dokonce i ve chvíli, jako je tato. Bůh totiž neví, kam ji teď ženou, to ví jen ti zuřiví hejsci, a nakonec možná že ani oni ne. Taková nedozrálá děcka, dusila se

vztekem, jejich hlasy k ní doléhaly a zase se ztrácely v křiku lidí před ní. Několikrát je zahlédla na korbách projíždějících aut, se vztyčenými zbraněmi připomínali hlavu Medúzy se spleťtými vlasy z hadů. Nasupená, rozlícená Medúza, vražednice se zlověstnou, ožralou hubou sprosté lůzy. Podívej se na ně, a zemřeš. Zkameníš, nebo tě zastrelí. Nenáviděla je, ale to bylo všechno, co mohla. Jen nenávidět. A hlavně to nedat najevo, chtěla-li přežít. Šla pokorně vedle své průvodkyně a mlčela. Noc se svažovala k šedavému ránu a kolem ní se táhl průvod tichých, unavených lidí. Jejich kroky, šustot zimních kabátů a polohlasem pronášená slova přerušoval jen křik hlídačů, nářky zraněných a čas od času výstřely. Pokolikáté už, nebyla Gerta s to spočítat.

Kde ta hrůza vlastně začala?

Ve chvíli, kdy dopadaly květiny na dno matčina hrobu, už ji všichni cítili, už se to vědělo. I otce zneklidňovala, přestože stále slepě věřil.

Když se na něj Gerta úkosem podívala, viděla, jak se přemáhá, jak napíná všechny svaly v obličejí, jak poulí oči a zase je skrývá za několikerým pomrkáváním, jak se snaží nebrečet. Ale měl by, myslela si Gerta, měl by plakat, sypat si hlínu z matčina hrobu na holé temeno lebky, z níž mu ustupují zbytky světlých vlasů, měl by si ji mazat po tváři, měl by ji nechat mísit se slzami, a hlavně by měl volat o odpuštění. To by měl. Ne se tu v uniformě předvádět jak holub na hřídeli a v čestném krasopostoji sledovat, jak matčina rakev mizí pod hroudami hlíny. Neházejte ji tam, zastavte to! chtělo se Gertě křičet, ale Friedrich její gesto zadržel. Stiskl jí paži tak silně, až se vylekala. Friedrich také nebrečí? Jak by mohl, věrný obraz otcův. Gerta znovu pohlédla do hluboké díry, z níž už jen místy probleskovala temně šedá rakev.

Pohřeb byl skromný. Ale, ostatně, jím to vůbec nezačalo. Ten pohřeb, ten už byl pouhým článkem řetězce katastrof, které přicházely každý měsíc, rok. Celou válku.

A přitom byl život před ní tak krásný. A nejen její — také Friedrichův, otcův i matčin, Janinčin i Karlův, životy všech měly smysl a řád, odvíjely se pospolu, v jednotě, do budoucnosti, jejíž kontury Gerta přesně viděla. V zimě dvaadvacátého, kdy matka zmizela pod náhrobkem Schnirchů, se však už obraz budoucnosti rozpadal. Tu poslední z jistot udusal zástup na Boží tělo roku 1945. Ale tomu předcházela ještě řada událostí.

ČÁST I
VÁLKOU S CEJCHEM
SCHNIRCHŮ

Janinka byla křehká, téměř průsvitná. Byla jako zlatoočko, které s čirými křídly tkanými ze zlatých nitek, pistáciovým tělíčkem a dlouhými, dlouhými tykadélky, jimiž šerموvalo vstříc sklu okenní tabulky, ulpíválo v rohu parapetu, dokud je Gerta nevypustila do teplé červencové noci. Janinka byla křehká jako pápěří, vysoká drobná dívka s jemnými oblínami nader, hubenýma nohama a závojem nepořádně ostříhaných, pod ramena splývajících plavých vlasů. Mlčela, když se s Gertou setkala poprvé, a nebylo to studem. Mlčela většinou, uzavřená do vnitřního světa plného exotických květin, barevných motýlů, cizokrajných zvířat a rostlin, které svými šlahouny splétaly ornamenty v arabesky nevídaných tvarů. Na okraj své vnitřní krajiny pouštěla Gertu i ostatní děti, nejraději však pana Kmentu, kterého prvního vždycky přizvala, aby nakouknul, vplížil se mezi listy pralesního porostu hustě osázeného květinami střapatých i oblých okvětních lístků. Jako by pana Kmentu vždycky zasáhla vůně linoucí se z hustě pomalované čtvrtky papíru, stál nad ním dlouho a s mírným úsměvem se procházel cestami jejích vnitřních krajin, naplněný mírem. Pak Janinku pohladil po plavých vlasech a k jejím tázavým modrým očím seslal tichou pochvalu, po níž sklopila štětinky kratičkových světlých řas a usmála se vstříc svému dílu. Pak se mohli podívat i ostatní, co se Janince podařilo vykouzlit tentokrát. Gerta stála hrdě za jejími zády a zářila, jako by to byla práce jejích rukou, jako by Janinčino i její bylo totéž.

— *Sehr gut*, říkala.

A jako poslední se vracela z mumraje dětí ke svému stolu, aby dokreslila džbán s květinou nebo lidskou dlaň, jak měli tu hodinu uloženo. Janinčin výkres pak zářil mezi strohými kresbami uhlem jako drahokam, uchycený prádelními

kolíčky na dlouhé šňůře natažené podél zdi, uprostřed, jako bystrozraký mezi slepými, květinová džungle mezi neumělými pahýly lidských paží, mezi pochroumanými tvary hranatých džbánek.

Vracely se pak s Janinkou podél zdi Jakobskirche, podél kostela jezuitů, parkem táhnoucím se od Künstlerhausu k rozcestí Pressburger Straße a podél prvních domů až k ulici Blatné. Gerta povídala a do rytmu kroků pohupovala plátěnou taškou s akvarelovými barvičkami a sadou štětců, Janinka jí následovala, vždy o malý kousek pozadu. Tolik předválečných let se spolu vracely stejnou cestou domů, a pak to všechno skončilo, pan Kmenta zmizel z jejich životů, a maminka tehdy říkala, že stejně už byl všemu konec, vždyť Gerta právě nastoupila na střední školu, a takovým už pan učitel Kmenta nemohl vyprávět o slavných umělcích, jako byl Michelangelo nebo Rembrandt, ani jim nemohl dávat úkoly z kresby.

Janinka by mohla ještě rok pana Kmentu navštěvovat, ale sekretářka školy do telefonu jen stroze oznámila, že letos se kurzy pana Kmenty neotvírají, ani nebudou, a že o jiném místě, kde by pan Kmenta svůj výtvarný kurz vedl, neví. Gerta tehdy smutně zavěsila sluchátko v kabině veřejné poštovní spojovatelny. Janince stály v očích slzy a kostnatá ručka se jí třásla. Seděly pak spolu na lavičce v parku, ruku v ruce, Janinka se sklopenou hlavou mlčela a pozorovala své temně modré střevíčky skrývající hubená chodidla, Gerta upírala oči do zlátnoucích keřových kaskád. Bylo babí léto roku 1939, a zmizení pana Kmenty a jejich výtvarného kurzu, který přece měly už od konce minulého školního roku zamluvený, možná předznamenávalo mamčiná záhadná slova, která teď u nich doma padala tak často.

— Teď už bude všechno jinak a nikdo už nebude tak šťastný jako dřív, řekla Gerta a otočila se k Janince. Janinka

v pravidelném rytmu nechávala paty střevíčků dopadat na hrot nožky lavice. S hlavou skloněnou kývla, jakože rozumí, a dál mlčela.

II

Válka byla dlouhá. Začala nenápadně, aniž by si Gerta všimla, a rozpínala se, až se nakonec vklínila do všech koutů jejich života. Zrušením kurzu pana Kmenty to začalo a pokračovalo plíživě až k nim, domů, přímo do jejich kuchyně, kde se otec nad novinami smál, když jim předčítal, jak z kavárny Esplanade hnali svlečeného Žida tak rychle, až si pod schody srazil vaz. Matka se tehdy rozplakala nad tak nedůstojným koncem lidského života. Neobešlo se to bez křiku, stejně jako když věnovala půllitr mléka paní Goldsteinové odvedle, protože nestihla nakoupit v hodinách určených Židům. Tehdy si Gerta myslela, že to jsou katastrofy jejich domácnosti, zemětřesení odehrávající se mezi zdmi jejich bytu, ohrožující poklid mezi rodiči. Modlila se pak ve svém pokoji, aby paní Goldsteinová nechodila za nimi, když bude zas potřebovat mléko, modlila se, aby se matka nenechala obměkčit malou Hanou s očima velikýma a tmavýma jako první puklé kaštiny, kterou měla paní Goldsteinová v náručí. Nebo se modlila, aby už z města zmizeli lidé poposedávající na chodnicích s bryčkami naloženými nábytkem, kteří v matčině tváři vždycky vyvolali smutek, stejně jako každé setkání s paní Kocurovou z vedlejšího domu, které se zastřelil jejich Jirka, prý protože nás zradili. Tehdy Gerta nechápala, proč otec poslal matku do ložnice, zatímco to zaraženému Friedrichovi, který přišel o spolužáka, vysvětloval. Jeho pochyby rozptýlil jediným slovem. Řekl: *zbabělci*. A Friedrich, otcova árijská pýcha, jejich Fridříšek, to pochopil, jako ostatně vždycky. Nic nemohlo stát mezi ním a otcem.

Tak válka postupně přicházela, zatímco se Gerta urputně snažila nevpustit měnicí se věci do svého života. Kromě Janinky, které nabídla svůj vlastní pokoj, když ten její zabrali příbuzní vyhnání z Frývaldova.

— Museli ujet před takovýma, jako jste vy, vysvětlovala tiše Janinka s očima sklopenýma a Gertinu nabídku odmítla a ani jí raději neřekla, jak se v té době u nich doma o nich, o Schnirchových, mluvilo. Gerta vrtěla nechápavě hlavou, nevěděla, koho tím myslí, ty, jako jsou oni. Ona byla přece vždycky jako Janinka. Chodila do kurzů kreslení, chystala se na střední školu a víc než obrázky Hitlera vyvěšené v oknech bytů a osvětlené chvějícími se plaménky svíček ji zajímala do tmy pokoje obnažená ňadra s drobnými, vysedlými dvorci bradavek. Zkrátka její vlastní život, který se s nástupem do nové školy stal tak zajímavým.

Každé říjnové ráno toho prvního válečného roku vstávala Gerta do temně modré tmy, kterou neprobleskovalo jediné světélko, zvědavá a těšící se na nový den. Okno, kterým při oblékání vyhlížela na Pressburger StraÙe, jí zprostředkovalo jen obraz černých stínů, hutnějších tam, kde blížíci se světlo clonil stín mohutných platanů. Gerta u okna nikdy nestávala déle, než bylo nutné k ustrojení. Ke spěchu ji nutila představa matčina vlídného úsměvu při snídani, kterou předznamenával tlumený cinkot šálků a lžiček doléhající k ní z kuchyně.

Tiše za sebou zavřela dveře svého pokoje, prošla předsíní a vstoupila do jídelny, kde matka právě kladla na stůl chléb překrytý kostkovanou modrou utěrkou. Otec seděl za stolem a jako každé ráno se probíral včerejšími novinami. Nové si kupoval až cestou do práce v trafice pana Folla, která toho roku změnila majitele, jak se dozvěděli z vývěsního štítu, na kterém stálo *Konrad Kinkel — Trafik*.

— Dobré ráno, pozdravila Gerta, matka nervózně mrkla po otci, pak se na ni usmála, pokývla a otec odpověděl: — *Grüß Gott*. Zpoza novin vzhlédl k matce, významně zatřepal jejich okrajem a znovu sklopil oči k řádkům. Gerta zkroutila ústa do krabatého úzkého srdíčka, poslala matce vzdušný polibek a zase je roztáhla do širokého úsměvu. Milovala ji za to, jaká byla, obyčejná, vlídná, s obrovskou měkkou náručí a kulatými, silnými pažemi. Za všech okolností při ní, i za těch nových, kterým Gerta příliš nerozuměla. Na rozdíl od Fridriška, protože ten se už snad narodil vševědoucí. S vybroušeným *Weltanschauung* a s vizáží, jako by se otec rozdvojl. Nosil stejnou patku jako on, stejně přivíral oči, když se usmíval, a dělal to, co bylo správné, ještě před tím, než to otec vyslovil. Friedrich byl pravý Schnirch, a otec se na něj proto díval jinak, než se díval na Gertu. Protože s Gertou, s tou to bylo už od dětství jiné.

Mluvila sice stejně jako Friedrich německy i česky, *Deutschland, Deutschland über alles* na otcovo přání zazpívala tak, až si do rytmu podupával masivní botou, nad kterou šplhala vysoká bílá podkolenka, a k jeho radosti nosila dirndl i s klobočkem se štětinkou, ale stejně v jeho očích nikdy neměla takovou cenu jako Friedrich, nevěděla proč. Dlouho zkoušela získat si ho, zaujmout ho, než se to v ní zlomilo. Než pochopila, že i kdyby se snažila sebevíc, nikdy nebude tak dokonalá jako on. V revoltě, která ji po tom poznání posedla, se snažila popřít všechno, co k nim vnášel otec, a o to silněji se přimkla k matce. Někdy tenkrát se i jejich domácnost začala rozdělovat — na českou a německou, a do té české patřila jen ona s matkou. Mezi Gertou a otcem pukla propast. Odložila zelený dirndl s lemem z červených květin a s ním i všechna otcova pravidla. Patřil mezi ně i zákaz mluvit česky, protože otec od jisté doby češtinu slyšel nerad.